

Майстерність ідіостилю Ірини Жиленко підтверджують незвичні, оригінальні субстантивні метафори, які варто називати індивідуально-авторськими. Наведемо приклади:

«Душі сопрано, сонячне до сліз,
І тіла альт, жагучий до нестерпу,
Ведуть свій безкінечний вокаліз
Про тишу тиш і про дитя під серцем...» [2, с. 81];
«І покори кодексу міщанства...
Я і ти. І царство чистоти» [2, с. 77];
«І з кожним днем слова скупіші,
Густіша посмішки вуаль» [2, с. 190];
Як це знайомо! Безшабашний лоскіт
Злочинних примх!» [2, с. 25].

Особливістю вживання метафоричних конструкцій у творах Ірини Жиленко є те, що одним із їх компонентів виступають іменники книги, слова і под., наприклад: «О крила книг! Моїх утішних книг! // Накрийте мені серце. Буду плакати...» [2, с. 68]; «Я розбиваю світ на друзки // Дзвінких різноколірних слів» [2, с. 123].

Отже, субстантивні метафори Ірина Жиленко часто вживає із зображальною та емоційно-експресивною метою, зокрема в описах природи, навколишнього, обставин, за яких відбуваються певні зміни в настрої, в душевному стані героя. Майстерність ідіостилю Ірини Жиленко підтверджують також незвичні, оригінальні субстантивні метафори (душі сопрано, посмішки вуаль, крила книг, хам нових століть, війни хор, присмак смутку та ін.).

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабій І. М. Про метафоричне вживання кольороназв: традиційне й оказіональне (на матеріалі творів М. Коцюбинського і М. Хвильового) // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія: Мовознавство. Тернопіль, 2007. Вип. 1 (11). С. 61-64.
2. Жиленко І. В. Вибране: Поезії. Київ: Дніпро, 1990. 334 с.
3. Літературознавчий словник-довідник / за заг. ред. Р. Т. Гром'яка. Київ: ВЦ «Академія», 1997. 752 с.
4. Мацько Л. І., Сидоренко О. М., Мацько О. М. Стилїстика української мови. Київ: Вища школа, 2003. 463 с.
5. Тарнашинська Л. Українське шістдесятництво: профілі на тлі покоління: історико-літературний та поетикальний аспекти. Київ: Смолоскип, 2010. 632 с.

*Шандригось Анастасія
Науковий керівник – доц. Бабій Ірина*

ОДНОСКЛАДНІ РЕЧЕННЯ У ПРОЗІ ІРЕН РОЗДОБУДЬКО ТА СЕРГІЯ ЖАДАНА: СТРУКТУРНО-ГРАМАТИЧНИЙ АСПЕКТ

Постановка проблеми. Як відомо, у сучасній граматиці односкладні речення виокремились як самостійні синтаксичні одиниці, наділені широкими виражальними можливостями і власною специфікою вживання. Вони є особливим явищем синтаксису, тому існує багато дискусій щодо форми вираження головного члена, модальності, предикативності

та граматичної форми речень. Ми спостерігаємо велику кількість розбіжностей у визначеннях мовознавців, тому що односкладні речення ще не до кінця вивчені.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Односкладні речення, їх типологія, структура та семантика здавна привертала увагу мовознавців. Проблематики синтаксичних одиниць у своїх працях торкаються такі вчені: Г. Арполенко, Л. Булаховський, І. Вихованець, Н. Гуйванюк, А. Загнітко, К. Кобилянська, Н. Москаленко, І. Слинко, К. Шульжук, І. Бабій та ін.

Матеріалом нашого дослідження послужить творчість Сергія Жадана та Ірен Роздобудько, їх художня мова – неординарна і багата. На жаль, синтаксис творів цих сучасних постмодерністів вивчено недостатньо. У коло нашої дослідницької уваги потрапили різновиди односкладних речень у прозових творах Сергія Жадана та Ірен Роздобудько. Оскільки ці речення не були предметом вивчення окремих лінгвістичних праць, наше дослідження є актуальним.

Мета роботи полягає у тому, щоб виявити різні типи односкладних речень у сучасних постмодерністських творах Сергія Жадана та Ірен Роздобудько, проаналізувати їх структурно-граматичні та семантичні особливості, що дасть змогу усвідомити специфіку кожного типу речень, їх роль у створенні індивідуального стилю письменників.

Сергій Жадан та Ірен Роздобудько – творці літератури, котрі входять у топ-списки сучасників-письменників, твори яких розкривають очі на реалії нашого життя. Їх думки, спроможність відкритись читачеві і відверто говорити правду дозволяють вважатись справжніми письменниками і формотворчими елементами історичного періоду та його культурного пласту. Сергій Жадан темою для своїх творів обирає пострадянську дійсність в Україні, змальовуючи реалії життя українців, тому стилем його письма є жива, розмовна, інколи нецензурна лексика. У прозових творах Ірен Роздобудько існує оригінальний стиль, тонкий психологізм, емоційна стихія та внутрішній світ жіночих персонажів.

Панівним у лінгвістиці є визначення К. Ф. Шульжука: «Односкладні речення – це речення з одним наявним головним членом, що не потребують поповнення другим головним членом» [5, с. 115].

При класифікації односкладних речень виникають об'єктивні суперечності, пов'язані з вибором класифікаційного принципу поділу. Історія вивчення одноядерних граматичних конструкцій доводить той факт, що недостатньо враховувати виключно одну ознаку як основу для розподілення на певні групи речень. У сучасній синтаксичній науці домінує класифікація односкладних речень за морфологічною природою головного члена та їх семантикою.

У своєму дослідженні ми взяли за основу класифікацію К. Ф. Шульжука. Науковець виділяє такі типи односкладних речень з урахуванням формально-граматичних і семантичних ознак: означено-особові, неозначено-особові, узагальнено-особові, безособові, інфінітивні, номінативні [5].

Означено-особові речення – це речення, головний член яких особовим закінченням вказує на означену особу.

У романі Ірен Роздобудько «Дванадцять, або Виховання жінки в умовах, не придатних до життя» ці конструкції представлені дієсловами першої особи однини чи множини або другої особи однини чи множини дійсного і наказового способу: «Вмикаю автопілот» [3, с. 5]; «Давайте знайомитися» [3, с. 14]; «Ну не сердься, заспокойся» [3, с. 27]. Переважно граматичні конструкції наведеного типу у романі виконують функцію розкриття внутрішнього світу персонажа, думок та почуттів.

У романі Сергія Жадана «Інтернат» головний член односкладних означено-особових речень найчастіше виражений дієсловом першої особи однини та множини дійсного способу теперішнього і майбутнього часу: «Передаю досвід молодим колегам» [2, с. 153]; «Орден тобі дам» [2, с. 284]; «Після війни розберемось» [2, с. 294]. Слід зауважити, що у романі Сергія Жадана головний член односкладних речень, виражений особовим дієсловом 1-ї особи однини, виступає не тільки структурним, але й семантичним центром речення. Це ж спостерігаємо і в романі Ірен Роздобудько. Наведені речення характеризуються тим, що у них виражено виконувача дії, який конкретизується певною комунікативною ситуацією.

Неозначено-особові речення – це речення, в яких дійова особа мислиться неозначено, вся увага зосереджується саме на дії чи результаті.

У творі Ірен Роздобудько почерпуємо такі зразки: «Нарешті у них стукають» [3, с.14]; «Мене з дитинства напихали купою вітамінів!» [3, с.42]; «І слів не знайдуть» [3, с.98]; «Мене не помічали» [3, с. 110]. Зазначимо, що у реченнях, головний член яких виражений третьою особою множини минулого часу, всю увагу зосереджено на процесі, характері дій, які вже відбулись.

Зазначимо, що С. Жадан широко використовує неозначено-особові конструкції: «Будуть чистити місто після ваших» [2, с. 34]; «Тільки там учора так валили» [2, с. 48]; «Чують і навіть очей не відводять» [2, с. 64]; «Стоять, дихають на стиснуті долоні» [2, с. 139]. В односкладних реченнях неозначена особа виступає активним виконавцем дії, натяк на його певні риси, властивості іноді містить ситуація, обставинні слова, поширювальні другорядні члени речення тощо. Автор створює синтаксичний паралелізм, використовуючи неозначено-особові речення, адже головний член має семантику неозначеності, а не множинність виконавців дії, хоча часто вони збігаються.

Узагальнено-особові речення – це речення, в яких позначувана дія головного члена стосується будь-якої особи і мислиться узагальнено, часто це прислів'я і приказки. У прозі Ірен Роздобудько та Сергія Жадана такі односкладні конструкції відсутні, що свідчить про особливості стилю письменників.

Безособові речення – це речення, в яких дія мислиться як незалежна від діяча чи носія стану, тому часто у них виражається настрій чи відчуття.

Ірен Роздобудько широко вживає такі одноядерні речення: «Мелодію розлито серед хлібів» [3, с. 25]; «Мені страшно починати все заново» [3, с. 41]; «Тихо» [3, с. 48]; «Мені хочеться дряпатися й кусатися» [3, с. 50]. Зазначимо, що дієслово на -ся(-сь) у безособових реченнях сприймається безособово. Така синтаксична конструкція означає фізичне або ж психічне явище. Його виконує певний суб'єкт, який є невідомим, тому роль головного члена виконує дієслово сприймання. Варто сказати, що речення, в яких головний член виражений безособовими дієслівними формами на -но, -то, переважно повідомляють читачеві про результат виконаної дії, а не процес. Часто їх вживають на позначення тих дій, які не мають відношення до людини та її бажання. Додамо, що безособові речення, головний член яких виражений предикативними прислівниками на -о, -е, означають певний стихійний процес, який здійснюється за допомогою явища чи предмета, який виконує дію.

Сергій Жадан рідко вживає безособові односкладні речення. У таких конструкціях спостерігаємо відсутність суб'єкта, котрий мав би виконувати певну дію: «А більше не відчувається нічого» [2, с. 15-16]; «У класі пахне брудом і кров'ю, снігом і землею» [2, с. 24]; «Дуже страшно» [2, с. 254]; «У вікнах темно» [2, с. 279]; «Вдома пахне свіжими простирадлами» [2, с. 335]. В односкладних безособових реченнях у романі Сергія Жадана головний член переважно виражений безособовим дієсловом. Такі речення позначають стани, процеси, стихійні явища в навколишньому середовищі (коли дієслова вживаються у прямому значенні), переживання, настрої й психічні, фізичні відчуття людини, незалежні від її волі. Іноді автор насичує роман безособовими реченнями, головний член яких позначає стан або результат дії в минулому. Ці одноструктурні конструкції складають основу емоційно-експресивної картини, посилюють враження, впливають на читача.

Номінативні речення – це речення, головний член яких виражений іменником у формі називного відмінка, він може бути поширеним означенням або ж іншими другорядними членами. У романі Ірен Роздобудько виявлено номінативні речення, в яких підмет виражений іменником з означенням: «Звичайна історія!» [3, с. 23]; «Стара корова!» [3, с. 50]. Додамо, що головне призначення цих речень у прозі письменниці – називання, яке відбувається завдяки головному члену речення.

Номінативні речення у романі С. Жадана в основному описові, констатувальні або екзистенційні (буттєві), які характеризують обставини, явища природи: «Справжня лінія фронту» [2, с. 51]. Серед оцінно-номінативних виділяємо такі речення: «Спокійні часи, розмірене життя» [2, с. 181]; «Молодець» [2, с. 300]. Односкладні оцінно-номінативні речення у романі «Інтернат» Сергія Жадана передають оцінку предметів, подій чи явищ. Такі речення складаються із номінації (називання) предметів чи явищ та їх оцінки. На нашу думку, автор використовує такі речення для передачі читачеві свого ставлення до описуваного, а також для того, щоб відтворити певну обстановку чи колорит.

Висновки. Отже, у романах Сергій Жадан та Ірен Роздобудько широко представлений пласт односкладних речень, вони виражають різноманітні експресивні та значеннєві відтінки, увиразнюють й урізноманітнюють індивідуальність стилю автора. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у дослідженні односкладних конструкцій в інших прозових творах письменників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бевзенко С. П., Литвин Л. П., Семеренко Г. В. Сучасна українська мова. Синтаксис: навч. посіб. Київ: Вища школа, 2005. 270 с.
2. Жадан С. Інтернат: роман. Чернівці: Меридіан Черновіц, 2017. 336 с.
3. Роздобудько І. Дванадцять, або Виховання жінки в умовах, не придатних до життя. Харків: Фоліо, 2009. 287 с.
4. Слинько І. І., Гуйванюк Н. В., Кобилянська К. Ф. Синтаксис сучасної української мови: проблемні питання. Київ: «Вища школа», 1994. 640 с.
5. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови: підручник для студ. вищ. навч. закл. Київ: Академія, 2004. 408 с

*Пухальська Діана
Науковий керівник – доц. Бабій Ірина*

ФУНКЦІОНУВАННЯ ПОРІВНЯНЬ У ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТАХ ОКСАНИ ЗАБУЖКО

В українській літературі початку ХХІ ст. Оксана Забужко – «постать одночасно епатажна і популярна серед великого читацького загалу. В її творах порушено питання національної ідентичності у мультикультурному та постімперському просторі, колективної та індивідуальної історичної пам'яті, жіночої ідентичності у контексті вітчизняної соціокультурної традиції, проінтерпретовано національну долю українців з перспективи колоніальної свідомості, яка пройшла горнила випробувань у 60-ті, зневіри у 70-ті та перемоги і втрати перших років незалежності України» [3, с. 282].

Творчість Оксани Забужко викликає велике зацікавлення науковців. Проблеми творчості письменниці відображено у працях таких дослідників, як: В. Агеєва, М. Найдан, Л. Ушкалов, О. Шаф, О. Скорик, О. Романенко та ін. Зауважимо, що сьогодні широко вивчена проза письменниці, значно менше наукових праць про поезію Оксани Забужко. Відсутні поки що монографії, присвячені розгляду системи образотворення в поезії О. Забужко, тому наше дослідження вважаємо актуальним. Предметом розвідки будуть порівняння у поетичній мові Оксани Забужко. Лінгвістичний аналіз порівнянь, їх функціонування в художньому тексті досліджували І. Кучеренко, Л. Голоюх, О. Логвиненко, Є. Павленко, Н. Сологуб, Л. Ставицька, Н. Сидяченко, С. Рошко, М. Заборна, І. Бабій та ін.

Мета статті – охарактеризувати семантику та функціонування порівнянь у поезії Оксани Забужко.

Загалом порівняння є поширеним образним засобом у художній мові. Автори «Літературознавчого словника» за ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва та ін. вказують: «Порівняння – троп, який полягає у поясненні предмета через інший, подібний до нього, за